

"A márvány én vagyok"

- Faludy György költészetéről -

"...-" Augustus
tanácsot adni későn van s korán.
A múlt elmúlt. Jelen nincs. A jövőndő
gomolygó köd. Megfelelnék neked,
ha ötszáz éve adod fel e kérdést,
vagy ha ezer év múlva kérdezed."

/Georgiosz bizánci követ levele
- Ravenna Kr.u. 476-ban/

Szakolczay Lajos Faludy költészetét bemutató írásában -
Mozgó Világ, 1982/9 - pontokat jelöl ki későbbi megközelíté-
sekhez. Vonatkozik ez a személyes sorsra éppúgy, mint a mes-
terségre, s közben a hangsúly a szétválaszthatatlanságra esik.
Egy, az etika, a magyar nyelv, a fenség-rejtőzés-áthasonulás,
szellemi haza, halálos játék fogalmai köré épített pályaelem-
zést kapunk. A felsoroltak egyenrangú elemek, érzésünk szerint
azonban egy alap is meghatározható, amit - a cikkben megjegy-
zőként említett - hellénekben és néhány latin"-ban látunk.

Kerényi Károly írja Az ismeretlen Berzsenyi című tanulmá-
nyának ajánlásában: "...a szerző még mindig hisz a magyar szel-
lem platóni Akadémiájában, de tudja, hogy ennek formája csak
szellemi lehet, csak a Berzsenyi hellenikájának tiszta idealiz-
musa. ... Még akkor is, ha a megvalósulás talán mindörökre
egy magányos sziget álma marad."

E szigetet kevesen népesítették a XX. század magyar költő-
i közül. Talán Babits és Weöres Sándor lehetne lakója és bo-
lyongásai közepette Faludy is megjárta sokszor. Nem telepedett
le itt sem, emlékéért vitte magával s szellemi hazájában ott van
teljes "földrajzával". Az eddigi életműben tragikus pontosság-
gal követhető a költői idea üldöztetése és magánya. A valóság-
gos történelmi játszmákban a szellem ritkán álmodik. Jegyez
és tanúsít. Apokaliptikát ír s még valamit: a megmaradás
apoteózisát.

" ... Feljebb oszlopcsarnok, / mélykék szökőkút, kerék templom,
ciprusok, / és egy mezítelen Vénusz márványszobra, / melyet
megkímélt eddig valahogy / a papok dühe. Draktulf az istennő /
mellét nézte, hogy'ezüst csillagok / szikráztak. Társai öklü-
ket rázták / a vár felé. Ő mindjárt tudta, hogy / odatartozik.
Folyton nézte. Térde / lazulni kezdett. Mindjárt összerogy.
/Ínyéből kristály vizesés szakadt / mellébe. Mőzgas gőrcsős
izgalom / lüktetett ágyékában. Még az éjjel / a védők közt
állt, fönn a várfalon."

A barbár Draktulf elindul valahonnan a Balaton mellől,
hogy elpusztítsa Ravennát. Aztán bűvületbe esik és... Az előbb
idézett sorok jelképek is tekinthetők. Draktulf bűvületében
a költő izzó, érzéki viszonya is átsűt, mellyel a hellén kul-
túrát tiszteli és szerelmesen szereti. S a védő képében Falu-
dy feltűnik újra. Platon, Epiktétosz, Petronius megidézése nem
bölcseleti tételek támaszául szolgál, sokkal inkább az elveszett
kultúra egész életre példát adó alakjai ők. Pegyverzet, mely-
lyel szemben rendszerek, katonák, diktátorok vagy egy repülő-
gép utasai vagy az egész századvégi technikai civilizáció áll.
A versek létezés-technikát sugallnak, melynek bölcsője a tisztelt
szépség, a harmónia és szabadságvágy, halál utáni reménye
pedig a lélek platonai fényugara, ami legyőzi az anyagot s a
végtelenben igazi formáját megleti. / Teilhard de Chardin, Szer-
elmes versek egy haldoklóhoz, Lorenzo de Medici /

Vajon volt-e mód, megpróbáltatás, amiben a költő hűsége
megmutatkozhatott? Faludy Györggyel nem volt fukar a sors. Mint-
ha maga a Fátum próbálta volna benne erejét. A reeski táborban
- 1950-53. - császárok nevével játssza halálos kiszámolóját:
"Caesar - éhenhalok / Augustus - mégsem halok éhen / Tiberius -
éhenhalok, / Caligula nem halok éhen..." - s így tovább. Es-
ténként - mint "megrepedt tartályból" - ömlik a szó, a Lakomá-
ról beszél, de Erasmus vagy Einstein példája éppoly jó a fog-
vatartók ellen és szemben azokkal, akik csak a büdös vacsorát
lesik s összecsucsklanak, elpusztulnak holnapra. Kihallgatás cí-
mű versében Szókratész bukkan föl: "Avagy idézzem Szókratészt
azoknak, / kiknek minden szava örök titok, / hogy szörnyűséget

elkövetni rosszabb, / és elszenvedni jobb ?" De nemcsak a fogságban, életének más fordulón is "szerettei" kísérik. Amerikai katonaként - 1944-ben - menetelés közben: "Lepatlret, a század bikáját / ketten támogatják, míg én / Arisztotelész Etikáját / olvastam a sor elején." Egyetlen egyszer rendül meg hite. Fokról fokra látja szerelme pusztulását, s ekkor elpattan a halhatatlan lélek bizonyossága: "...És nincs szer, amely használ: / besugárzás, ígézet, szerelem, / sem orvosság. Süllyedő bárka vagy már; / Karod foszló kötél. Elengedem." Amik azonban maradnak - a versek - mégis diadalmas pályáit az "anyagtalanság" jutásnak. Élők és holtak, voltak és jövődők tartanak bennük az örökkévaló felé.

"S ki az, ki ennyiszor idézi / a úgy tükrözi, mint elfolyó víz, / az emberek múlt dolgait, / mintha III. Amenőfisz / napjától kortárs volna itt?"

Halvány idő- és történeteszemléletét rejtik e sorok. Az emberiség története kontinuos, aminek mélyétől politikai rendszerek, gazdasági formációk nem vágthatják el a gondolkodót, a mindenkori élőket. Az "elfolyó víz" azokat a pillanatokot tükrözi, mikor egy kultúra összeomlik. A Nyugat Római Birodalmat 476-ban, Magyarországot 1949-ben vagy Amerikát a 70-es években. Utolsó "eretnekek" arcát látjuk - Pálladász -Kr. u. VI. század - kiket papok és hisztérikus térítők hajnal - harsogása közt is a homéri alkony vonz inkább. Kiknek címek és rangok üzenében méltóságot az Athénban megvalósult emberi rang jelentti.

Tekinthetnénk e verseket szerep-verseknek, ahogy a Villon átköltéseket vagy a Heine Németországa ciklust szerep-ciklusoknak. De az azonosításoknál sokkal fontosabb, ha a művekben a közös ívet felleljük. Ez pedig a közelítés és eltávolítás finom módszerében fészül. A Kr. u. 476 vagy a Kr. u. VI. század karnyújtányi közelbe kerül, élő és lüktető lesz, még a jelen történései - háborúk, ostromok, menekülések - eltávolodnak s a történelem részei lesznek. A második emigráció kezdetén 1957-ben születik egy vers. Peruban vagyunk, egy elpusztult és számunkra ismeretlen nép épület-romjai között. És

egyetlen pillanatra összemosódik a kép: "hogyan / hívták az eltűnt népet? / - Nem tudni. Nyoma sem maradt. / Mint hogyha a hellének / nevét nem ismernők. Ahogy / egyszer tán a miénket..." A példázat születését láthattuk.

A költemények egyetlen valós jelenideje a szenvedés jelenével azonos. Ember számára elkerülhetetlenül. De az már egyedi, hogy a szenvedés okai distanciával viszonyulnak a személyhez. Ha a történelem csak mint üldöző jelenik meg, az egyén védekezni kényszerül. Faludy a kimondás, a megvásárolhatatlanság, a szabadság aktív formáit választotta. Védelme ezért szilárd és egyedülálló, egy olyan világban, hol - iszonyú súllyal - szociális, fogyasztási, táplálkozástudományi, szórakoztatási jelszavak és irányzatok telep-szenek a lélekre. Elfedve, megnyugtatta, andalítón. Alternatívát csak a lét materiális oldalának kínálva. S az is jó, ha nem irtják készakarva a szellemet, csak épp veszni hagyják. "Vidám volt és nálamnál boldogabb, / mert nem látta, hogy arabeszék pereg / s a házfalokról hull a vakolat. / Nem vette észre, hogy az emberek / elsatnyulnak s hogy a szökőkutak / csövében többé a víz nem elég. / Nem látta, hogy dudvások az utak / s a szemhatáron magas a szemét, / s hogy kik versét mondják, a fiúkat / lemészárolják s a könyvtár elég. / És nem sejtette, hogy nincs elv, se hit, / sem áldozat, se tett, sem ész, se tör, / se filozófia, mely felsegít / egy kultúrát, amikor összedől." - Ibh Ámár Ál-Ándálúzi, XI. század.

Szólnunk kell még a versek azon vonulatáról, melyben az idea teljes díszét felöltheti. A szerelmi költeményekről. He-lyüket a magyar költészetben csak tanulmányok és elemzések jelölhetnék ki. Itt néhány elemet mutatunk föl.

Apokaliptika itt csak a szerelmek "környezetrajzában" jelenik meg. A vénuszi tisztaságot - mely újabb eszköz a platonikus cél felé - szerveikkel üresen működő alakok keretezik. Itt a test hangszer és gyönyörforrás, játék és kaland. Amott dühödt kutatása a mindent felejtésnek. Faludy szerelmét istenek "kerítik", amazokét a halál. Mesterei Catullus és Villon

voltak, s az egyikről férfibúszkeséget és enyhe bánatot örökölt, míg a másik kamaszdiadalát és forró hódolatát adta a szerelmi csatához. Minden érzékét megírja - illatok, színek, hangok pompás gomolygását adja - s végül odáig elér - persze segítséget is bőven kap - hogy saját fejében építi föl az imádott testet s jut el a beteljesedésig /Recski est/. Szerelme itt győzi le végleg az időt /Zauzsának-tömlőcből/. A versírás nála az érzékiség egy formája - újraélés és átszellemülés. Szerelmi életrajzot ír. Beteg feleségét halálig követi. A Száz szonett néltai költeményeiben himnikus hangon üdvözli az új nőt, kit élete utolsó adományának tart. Aztán a forróságot búlos melegség váltja föl. Filozófia és aggodás egészen az üldözésig, hiszen ahová tart, oda már nem hívhat senki élőt. De a többi még élet, győzhetetlen és boldog is talán.

Miként a Michelangeló utolsó imája című versben Michelangeló maga a "vén kötőmb", úgy Faludy Györgynek is saját testébe kell dőfnie verssorai törét. S ritkán csorbul, pedig sejt-hetjük, márványt ér itt is a penge. E költészet anyaga más nem lehet, csak a rettenetes présben összesűrült tiszta kő. S jó, ha csak művészi anyag; ez, és nem egy másfajta figyelmeztetés:

" és mert ki még oly boldog, mint mi?
Csak olykor mardos régi gondom,
hogy nem tenetnek el Karinthy

és Kosztolányi oldalán.
Urnámat is fejembe hordom.
Ugyan hol másutt hordanám? "

/A kilencvenedik/

Talán választhatunk végül két sort a Sivatag című versből, melyet Khorb el-Ethe oázisában, 1941 márciusában írt. Egy egész életet jellemezre ezzel.

" két görbe tesz van itt, a föld s az ég,
és köztük állsz magad, a monológ"

/Faludy György Összegyűjtött versei, Füski, New York 1980/

Balog József